

De Adat der Sa'dan-Toradja's

J. BELKSMA

Het is een eigenaardige toestand, dat het Sa'dan-Toradjavolk onderhoorig is aan het vorstenhuis van Loewoe, dat zijn zetel heeft in de kustplaats Palopo. Het koninkrijkje Loewoe vormt a.h.w. een overkapping van de streken, die rondom het noordelijke gedeelte van de golf van Bone liggen. Dit recht van gezag gronden de Loewoeresche landsgrooten op eenige rechten, die zij volgens hun beweringen van oude tijden af over de Toradjalanden zouden hebben gehad, wat echter door de oudste en beste kenners van den vroegeren toestand onder de Toradja's ten stelligste wordt ontkend.

Ondertusschen beteekent het gezag van den Datoe (vorst) van Loewoe in feite niet bijzonder veel. Het Nederlandsch Binnenlandsch Bestuur oefent sedert 1906 de werkelijke macht uit. Toen zijn de vrijwel onafhankelijke binnenlanden van het Toradjaland onderworpen en is het weldadig, veiligheid en rust brengend bestuur ingesteld. In Makassar zetelt de resident van Celebes en onderhoorigheden, in Palopo bestuurt de assistent-resident de afdeeling Loewoe en in Ma'kale voert de controleur het bewind over de beide onderafdeelingen Rante Pao en Ma'kale. Verder staat de onderafdeeling Palopo onder een controleur, die in de kustplaats Palopo woont en is er ook nog een te Masamba, waaronder het bekende Rongkong- en Seko-gebied ressorteeren.

Het geheele gebied is voorts verdeeld in districten, kleinere en grootere, aan het hoofd waarvan een inheemsch districtshoofd staat, welke districten dan verder gevormd worden door kampongs of dorpen, die onder een inheemsch dorpschoofd staan.

In dat districts- en dorpsverband oefenen de door het volk zelf gekozen hoofden, onder leiding van de Nederlandsche bestuursambtenaren, een groote macht uit. Dit is niet altijd zoo geweest. De Toradjastam kende vroeger en kent nu nog enkele eigen instanties, die in het volksleven vrij veel invloed hebben. Het waren de oudsten, de to makaka (notabelen) en de to parenge' (adathoofden), die de zaken van het dorp behartigden, al is hun macht onder den invloed van het Nederlandsch Bestuur sterk verminderd in de laatste jaren. Zij hielden de hand aan de naleving der adatvoorschriften, zij bespraken de gerezen geschillen en bepaalden de boeten, en ook regelden zij met voorlichting der priesters de tijden van de werkzaamheden op de rijstvelden en de godsdienstige handelingen, daarmee verbonden.

Neen, er heerschte geen wanorde in het Toradjaland, voordat er geregeld bestuur werd ingesteld. Al was er niet die rust en veiligheid van tegenwoordig, al werden er rustig honderden slaven naar elders verkocht en al had menig binnenlandsch oorlogje plaats, toch waren er zekere wetten en gebruiken, die men handhaafde. Maar het werd niet centraal geregeld; ieder complex van dorpen, waar een eenigszins gemeenschappelijke adat werd gevolgd, regelde zijn zaken op eigen autoriteit, hier zus en elders zoo; van een algemeen geldende adat in details is bij het

Een „baloen” (lijkrol) versierd met bladgoud, met het mandje vol spijzen voor den doodenziel.

Een „taoe-taoe” (doodenkop), treurend omhelsd door een familielid.

Toradjavolk geen sprake. Wel zijn er enkele groote lijnen in hun godsdienst en gebruiken aan te wijzen, die overal vrij algemeen gevolgd worden, maar de bijzonderheden verschillen zeer sterk, niet zelden tusschen vlak naast elkaar gelegen dorpen of adatgemeenschappen.

Er is een groot verschil b.v. tusschen de gebruiken bij de lijkbezorging in Baloesoe en Mengkendek, Pangala' en Pantilang, Ma'kale en Rongkong. De vereering der goden of geesten (deata) bij de Toradja's van Kesoe' en Simboeang, Baroepoe' en Rante Balla is lang niet gelijk. De regeling van het erfrecht tusschen de dorpen in Tikala en Nanggala is zeer verschillend, wat bij de verdeling van erfenissen van personen, die in onderscheidene districten kinderen of familieleden hebben wonen, niet zelden groote moeilijkheden oplevert en wat zoowel de inheemsche als de Europeesche bestuursambtenaren menig keer voor bijna onoplosbare puzzles plaatst.

Wat het bezitsrecht betreft, onderscheidt onze Toradjastam zich merkwaardig van enkele andere primitieven, zooals b.v. de bewoners van het noordelijker gelegen Posso. Daar treft men een sterk gevoel van stamverwantschap aan en wordt de geheele familie bijeengehouden door het communaal bezit. Aan den geheelen stam behoort het grondgebied. Persoonlijk eigendom van grond bestaat zoo goed als niet en ook betreffende andere bezittingen bestaat een sterk communaal verband. Dit nu is bij de Toradja's in het Sa'dan-stroomgebied heel anders. Al spreekt het gevoel van saamhoorigheid bij vele gelegenheden heel sterk, b.v. bij het begraven van dooden, het inwijden van nieuwe of herstelde stamhuizen

en het gemeenschappelijk vieren van onderscheidene feesten, toch heeft het bezitsrecht hier een sterk persoonlijk karakter. Al is de hulpvaardigheid van de familieleden onderling vrij groot, toch kent ieder zijn eigendom, bestaande uit sawah's, tuinen, boomen, huizen, vischvijvers enz. Een groot voordeel hiervan is, dat er voor de meesten een sterke prikkel bestaat om zich omhoog te werken. Verwerft men door vlijt of energie eenig bezit, dan is wel de mogelijkheid groot, dat familieleden of vrienden gereed staan den man het verworvene af te leenen, en een Toradja staat in den regel niet bijzonder sterk om een verzoek in dien zin te weigeren, doch het persoonlijk bezit blijft gehandhaafd en het geleende moet te zijner tijd prompt teruggegeven worden. Deze omstandigheid heeft er stellig toe medegewerkt, dat de Toradja's over het algemeen ijverig willen werken. Al konden er meer tuinen worden aangelegd om producten te leveren in tijden van voedselschaarschte, de sawah's worden deskundig bewerkt, maïs- en knollentuinen worden aangelegd, waar de grond er zich maar eenigszins toe leent, boomhars en rotan worden in groote hoeveelheden uit de verre bosschen gehaald en als drager van vrachten is de Toradja werkelijk heel goed. Hij staat ook gunstig bekend als kundig in het aanleggen van wegen, waterkeeringen en het bouwen van bruggen. Dat er een steeds beter wegennet voor auto's door het binnenland en in de kuststreken kon worden aangelegd, is zeer stellig voor een niet gering deel aan de arbeidzaamheid van de heerendienstplichtigen te danken. Een bijzonder karakter gaf het bestaan van een slavenstand aan de Toradjasche maatschappij. Zooals men zich wellicht herinnert, worden hier 3 standen aangetroffen: 1. de Poeang- of vorstenstand. Deze stand is niet bijzonder talrijk en hun edel bloed is niet geheel onvermengd meer; 2. de stand der to makaka of vrijgeborenen (notabelen); 3. de kaoenans of slaven. Onder hen kunnen onderscheiden worden de erfslaven of lijfeigenen, n.l. slaven, die reeds sinds eenige geslachten in den stam woonden. Waarschijnlijk vormden zij in overoude tijden de oerbevolking, die door latere veroveraars onderworpen werd. Verder zijn er de schuldsclaven en zij die in den oorlog werden geroofd. In 't algemeen werden de slaven goed behandeld, al hadden zij weinig recht tot verweer bij mishandeling en hing hun steeds het lot boven het hoofd naar elders verkocht te worden. Hun rechtspositie was dus vrij zwak. Maar ook hierin bracht de vestiging van ons Nederlandsch gezag groote verandering. Al spoedig werd de slavenstand in zijn geheel vrij verklaard. Het duurde echter nog vele jaren voor deze wetenschap tot dezen derden stand doordrong. De hoofden en voornamen hadden weinig behoefte dezen voor hen schadelijken maatregel voldoende bekend te maken en door te voeren. Maar langzamerhand drong dit feit toch tot de betrokkenen door. De invasie van westerschen invloed, die zooveel eeuwenoude instellingen op losse schroeven zet, had in dit opzicht het gevolg, dat hoe langer hoe meer onderhoorigen zich straffeloos van hun heeren en

meesters losmaakten en zich zelfstandig gingen verklaren. De strijd om het bestaan sprak hierin een woordje mee. Voedselgebrek en de verplichting tot belasting betalen drong honderden, ja duizenden mannen tot het zoeken van levensonderhoud buiten de grenzen van hun land, waardoor de verhoudingen steeds lossier zijn geworden. Het vrijworden der slaven heeft inzonderheid voor de rijkere families het gevolg gehad, dat voor de verrichtingen bij den zeer uitgebreiden doodenadat steeds moeilijker ondergeschikten waren te vinden om die te vervullen.

Is dus de rechtspraak voor de meer belangrijke zaken hoofdzakelijk in handen van den bestuursambtenaar, bijgestaan door enkele districtshoofden, die samen de inheemsche rechtbank vormen, en komen de minder belangrijke geschillen voor de lagere hoofden, nog steeds worden vele kleinere kwesties, waaromtrent geen licht kan worden verkregen door onderzoek en bespreking, in de dorpen onderling beslecht door de z.g. godsoordeelen. Aan de geesten, die op het doen en laten der aardbewoners letten, wordt de beslissing in zoo'n geval overgelaten. Wordt b.v. een vrouw beticht van diefstal, dan laat men haar in dubieuse gevallen de hand in heet water steken of den duim in kokende hars. Ingeval er een brandwond ontstaat, is het uitgemaakt, dat zij inderdaad schuldig is. Twisten twee mannen over het eigendomsrecht van een stukje grond, dan beslecht men het geschil door het met kracht in den grond steken van twee speren. De aardgeest zal den wettigen eigenaar wel helpen, opdat zijn speer het diepst in den grond doordringt. Andere kwesties worden opgelost door het laten kampen van twee vechthanen. De eigenaar van den winnenden haan wordt in het gelijk gesteld. Elders laat men de twistende partijen om het langst duiken in de rivier. De watergeest zal den schuldige wel aanwijzen, doordat hij spoedig ademnood krijgt. Het spreekt dan vanzelf, dat dergelijke beslissingen voor den wettigen rechter niet de minste bewijskracht hebben.

Wat het huwelijk betreft, is het niet gemakkelijk een voor alle gebieden geldende regeling te beschrijven, want die bestaat niet. Over het algemeen kan opgemerkt worden, dat er overal verboden graden zijn tusschen de jonge menschen, die echter lang niet overal even streng zijn of nauwkeurig worden gehandhaafd. Oorspronkelijk zal het wel zoo zijn geweest, dat een huwelijk tusschen neef en nicht, en achterneef en achternicht streng verboden was, terwijl in sommige streken zelfs het huwelijk tusschen personen, die elkaar in den derden graad bestonden, niet geoorloofd was. Het wil mij voorkomen, dat de praktijk in de laatste decennien op dit punt wel eenigszins verslapt is. Vooral de aanzienlijken toonden meermalen weinig bezwaar tegen een huwelijk in den eersten graad, mits daarna een verzoeningsoffer den goden werd aangeboden. Deze soepelheid had vooral ten doel om de bezittingen zooveel mogelijk in de familie te houden. Verder is een eigenaardigheid, dat huwelijken tusschen een vrouw uit een hooger stand met een man van lagere

Een doode wordt uitgedragen naar de feestplaats.

Een der kostbaarste slachtdieren.

rang en vroeger en nu haast niet voorkomt. Men vindt dit zeer verachtelijk. In den ouden tijd was het zelfs geboden, dat, indien door een slaaf huwelijksgemeenschap was gepleegd met een vrije vrouw, beide schuldige personen of gedood of verbannen of van elkaar verwijderd dienden te worden.

Wat de huwelijksceremoniën betreft, moet opgemerkt worden, dat er blijkbaar veel typische gebruiken in den loop der jaren verwaarloosd zijn geworden, althans men merkt er weinig meer van. Een huwelijk komt bij de Toradja's met weinig moeite tot stand. Gewoonlijk maakt de jonge man het eerst zelf met het meisje in orde. Voor de jongelui zijn er gelegenheden genoeg elkaar te ontmoeten en de omgang tusschen de seksen is vrij ongedwongen. Het aanvaarden door een meisje van een verzoek van een jongeman om uit haar sirih-tasch een pruim te nemen, is voorloopig het bewijs, dat zij niet afkeerig van hem is. Zijn zij beiden tot overeenstemming gekomen, dan gaat iemand sirihpinang aan de ouders van het meisje brengen. Het verzoek wordt als ingewilligd beschouwd, als de aangeboden sirih aangenomen en gepruimd wordt. Wanneer stand en bloedverwantschap tusschen man en vrouw geen aanleiding geven tot bezwaren, dan laten de ouders hun dochter in den regel vrij in haar keuze. Het gebeurt wel, dat er afspraken tusschen ouders gemaakt worden om hunne kinderen later met elkaar te doen trouwen. Zulke afspraken hebben meestal voor de kinderen bindende kracht en geven bij niet-nakoming vaak aanleiding tot veel twist en ellende.

Het betalen van een bruidsschat komt op ons zendingsterrein zoo goed

Doodenfeest - Kring van mannen,
die den „Badong“-zang uitvoeren.

Maro'-feesten - Een vrouw wordt
behandeld met een zwaard - Een
man ondergaat hetzelfde lot - Alles
ter gezondmaking.

als niet voor. Eensdeels zou men dit ontbreken van een bruidsschat moeten toejuichen, daar hierdoor de beschouwing, als zou de vrouw een soort koopwaar zijn, wordt tegengegaan. Doch anderdeels werkt het ontbreken van den bruidsschat wel zeer de losse zeden ten opzichte van het huwelijk in de hand en wordt de positie der vrouw hierdoor toch weer zwak. Echter kent de adat de gewoonte om een boete of kapa' te eischen van dengene, die de huwelijkstrouw schendt. Houdt de man het met een ander meisje of vrouw en scheidt hij, dan kan zijne echtgenootte hem daarover aanspreken en van den man de boete of kapa' vragen, die in den regel in den vorm van buffels wordt betaald en waarvan de grootte afhankelijk is van de welgesteldheid der betrokken lieden.

Over het huiselijk leven in verband met de kinderen nog een kort woord. De huizen der Toradja's zijn op palen gebouwd en worden bewoond door een kleiner of groter aantal gezinnen. Zij zijn wel sierlijk van vorm en niet zelden van fraai houtsnijwerk voorzien, maar van binnen zijn ze donker en vuil. Het licht kan moeilijk binnenkomen, daar ramen ontbreken en de deur slechts heel klein is. Doordat er maar een enkele afscheiding is, kan er bij het eene gezin niets gebeuren of de anderen weten het dadelijk. De kinderen hooren alles wat er bepraat wordt en wonen vrijwel ook alles bij, wat er in huis voorvalt, huiselijke ruzies, een be-

valling, een sterfgeval, allerlei verhalen, kwaadsprekerij over afwezig, enz. De kinderen krijgen zoodoende al gauw iets onkinderlijks over zich; zij praten en doen als oudere menschen. Ze worden, zooals begrijpelijk is, ook veel aan zich zelf overgelaten en doen en laten wat hun belieft. Ze zijn weinig gehoorzaam en weigeren vaak botweg wat hun niet aanstaat. De ondeugendheid der karbouwenhoedertjes, zoowel jongens als meisjes, is spreekwoordelijk. De kinderen worden door hun ouders, grootouders, ooms en tantes wel gedreigd, gescholden en beschaamd gemaakt, maar zelden geslagen. Het slaan zou mogelijk funeste gevolgen voor hun levensgeest kunnen hebben. Inzonderheid ontziet men hunne hoofden. Goeroes die hun schoolkinderen mishandelen, zijn dan ook spoedig uit de gratie en worden niet zelden bij den zendeling of den ambtenaar met vrijmoedigheid hierover aangeklaagd.

Het bovenstaande is niet dan een zeer kort en oppervlakkig schetsje van enkele zeden, gebruiken en mentaliteit der Toradja's. Het bedoelde iets te vertellen van het leven der menschen, onder wie de arbeiders van den G.Z.B. het Evangelie brengen. Na een periode van ongeveer 25 jaren mag ook getuigd worden, dat reeds veel veranderd is en ten goede is veranderd. De vruchten des Evangelies zijn hier en daar reeds aanwijsbaar. Het is ook hier gebleken, dat het oude Evangelie nu nog levenskrachten bezit, waardoor harten kunnen worden verlicht en vernieuwd. Die krachten zullen hoe langer hoe meer de zeden en gebruiken van onze Toradja's verzachten en leiden in Christelijke banen.

Dat *kan* gebeuren alleen door Gods genade.

Dat *zal* gebeuren, als wij hierdoor allen trouw in het geloof arbeiden.